

**ВИДАННЯ ЖУРНАЛУ ПРИСВЯЧЕНЕ
100-ЛІТНЬОМУ ЮВІЛЕЮ
КАФЕДРИ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ
ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

© Колектив авторів, 2023
 УДК 616.98(091):378.6:61(477.54-25)ХНМУ»1923/2023»
 DOI 10.11603/1681-2727.2023.3.14196

**В. А. Капустник, К. В. Юрко, В. М. Козько, Н. Ф. Меркулова, Г. І. Граділь, В. Г. Ткаченко,
 Г. О. Соломенник, О. І. Могиленець**

ІСТОРІЯ КАФЕДРИ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ В ПОДІЯХ І ПЕРСОНАЛЯХ. ПОГЛЯД КРІЗЬ СТОЛІТТЯ (1923-2023)

Харківський національний медичний університет

Сьогодні кафедра інфекційних хвороб Харківського національного медичного університету святкує свій 100-літній ювілей!

Перші згадки про викладання спеціального теоретичного курсу епідемічних хвороб відносяться до 1893-1898 рр., коли викладання курсу інфекційних хвороб стало обов'язковим для студентів всіх факультетів.

У 1923 р. завдяки ініціативі та особистим зусиллям доктора медицини, професорки Зінаїди Миколаївни Несмєлової на базі інфекційного відділення на 55 ліжок Харківського військового шпиталю № 4 було організовано кафедру інфекційних хвороб та спеціальної епідеміології в Харківському медичному інституті, яку Зінаїда Миколаївна очолювала з моменту утворення до 1931 р.

З 1932 по 1958 рр. кафедрою інфекційних хвороб ХМІ завідував доктор медичних наук, професор Ілля Рафаїлович Брауде, з 1958 по 1963 рр. – учень І. Р. Брауде, кандидат медичних наук, доцент Григорій Олександрович Фрідман, з 1964 по 1969 рр. – доктор медичних наук, професор Лисковцев Михайло Михайлович, з 1969 по 1992 рр. – к. мед. н., доцент Тамара Трохимівна Чорна, з 1992 по 2019 рр. – доктор медичних наук, професор Володимир Миколайович Козько, а з 2019 р. – доктор медичних наук, професорка Катерина Володимирівна Юрко.

Сьогодні на кафедрі працює потужна наукова команда: 4 професори, 8 доцентів і 5 асистентів, серед яких 4 доктори медичних наук, 11 кандидатів медичних наук, виконується 2 кандидатські й одна докторська дисертації. В ці знаменні дні ювіляри з вдячністю згадують всіх співробітників, хто в різний час працював на кафедрі, невтомна і кропітка праця яких стала міцною основою майбутніх здобутків і перемог кафедри.

Ключові слова: кафедра інфекційних хвороб, історія кафедри, Харківський національний медичний університет.

Непересічною подією для співробітників кафедри інфекційних хвороб Харківського національного медичного університету та медичної спільноти України стало відзначення 100-річчя з часу утворення кафедри.

Свій ювілей колектив кафедри зустрічає в найскладніший час для історії країни – час випробування на міцність і незламність, стійкість і непохитність, спроможність відстояти багатовікове прагнення українців до миру, свободи та незалежності.

За цей відносно нетривалий в історичному вимірі час існування кафедри інфекційних хвороб декілька поколінь її співробітників створювали міцну основу для своїх наступників, що сприяло збереженню історичного зв'язку між поколіннями та зробило нас такими, якими ми є тепер, якими Ви нас знаєте сьогодні. Оглядаючись на пройдений шлях, доречно згадати основні віхи на цьому шляху протяжністю у 100 років. Отож далі – про нас, у погляді крізь століття ...

Досить тривалий час на медичному факультеті Харківського Імператорського університету, заснованого 1804 р., знайомство студентів із інфекційною патологією відбувалося при викладанні курсу спеціальної патології та терапії. Найперші згадки про викладання спеціального теоретичного курсу епідемічних хвороб відносяться до 1893-1898 рр., коли викладання курсу інфекційних хвороб стало обов'язковим для студентів всіх факультетів.

У 1923 р., завдяки ініціативі та особистим зусиллям докторки медицини, професорки Зінаїди Миколаївни Несмєлової (нар. 16(28).11. 1886, С.-Петербург – місце і дата смерті невідомі), на базі інфекційного відділення на 55 ліжок Харківського військового шпиталю № 4 (сьогодні – майдан Героїв Небесної Сотні, 14) було організовано кафедру інфекційних хвороб та спеціальної епідеміології в Харківському медичному інституті (ХМІ), яку Зінаїда Миколаївна очолювала з моменту утворення по 1931 р. У штаті кафедри спочатку був лише один асистент, на посаду якого запросили ординатора відді-

Несмєлова З. М. – перша завідувачка кафедри інфекційних хвороб Харківського медичного інституту (1923-1931).

лення, військового лікаря І. Г. Гельфганта з 1925 по 1930 рр. штат поповнили 7 співробітників. Умови для занять зі студентами в інфекційному відділенні були обмеженими, а інфекційна патологія представлена недостатньо – переважно хворими на грип, ангіну, малярію, бешиху й епідемічний паротит. У 1926 р. завдяки зусиллям З. М. Несмєлової кафедру було переведено у 3-тє інфекційне відділення 2-ої Радянської лікарні на Старо-Московській вулиці (сьогодні – проспект Героїв Харкова), в якій спектр інфекційних хвороб був значно ширшим, а можливості лабораторного обстеження хворих – якіснішими. Одночасно із завідуванням З. М. Несмєлова керувала клінікою в інституті гігієни праці та професійних хвороб, отож частина її наукових праць, окрім інфекційної патології, була присвячена питанням охорони праці медичних працівників.

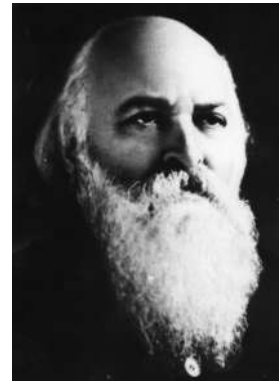
З. М. Несмєлова була високоосвіченою жінкою, володіла 6-ма іноземними мовами. У 1913 р. вона захистила докторську дисертацію на тему: «Матеріали щодо змін у крові жінок у зв'язку з менструацією». Після закінчення жіночого медичного інституту у С.-Петербурзі Зінаїда Миколаївна навчалася в ординатурі професора М. Курлова в Томському університеті. З 1920 р. викладала у Харківському університеті на посаді приват-доцента кафедри спеціальної патології та терапії. Широкий світогляд і глибокі знання молодого науковця дозволили Зінаїді Миколаївні однією з найперших серед жінок в Україні стати доктором медицини та професором. Значним її внеском у вивчення інфекційної патології стало написання розділу «Черевний тиф» в посібнику з інфекційних хвороб за редакцією С. І. Златогорова, підручника з інфекційних хвороб для учнів середніх медичних училищ і багатьох статей з інфекційної та професійної патології. Наукові дослідження під керівництвом З. М. Несмєлової здійснювалися у напрямку вивчення клініки й епідеміології широко розповсюджених на той час інфекційних хвороб – висипного тифу, інфекційних еритем, малярії, грипу, епідемічного паротиту, черевного тифу та ін. З. М. Несмєлова брала активну участь у громадському і медичному житті Харкова і країни. Вона була членом редакції журналу «Лікарська справа», членом правління Харківського медичного товариства.

З 1932 по 1958 рр. кафедрою інфекційних хвороб ХМІ завідував доктор медичних наук, професор **Ілля Рафаїлович Брауде**, який народився 31.11. (12.12). 1890 р. у сім'ї службовця колишнього Оршанського повіту Могилівської губернії. У 1911 р. він закінчив відділення природничих наук фізико-математичного факультету, а у 1914 р. – медичний факультет Харківського університету. У роки Першої світової війни І. Р. Брауде служив військовим лікарем. В 1918–1920 рр. роботу лікаря у Катеринославі (нині Дніпропетровськ) поєднував з роботою вченого секретаря Надзвичайної комісії з боротьби проти висипного тифу. Неабиякий практичний досвід, здобутий на передовій боротьби з висипним тифом та іншими інфекційними хворобами, у майбутньому послужив Іллі Рафаїловичу при написанні відомих наукових праць і монографій, читанні лекцій та у викладацькій роботі. З 1923 р. І. Р. Брауде завідував інфекційним відділенням 2-ої Радянської лікарні у Харкові, того ж року організував та очолив кафедру інфекційних хвороб Українського інституту вдосконалення лікарів.

З 1932 р. І. Р. Брауде завідує кафедрою інфекційних хвороб ХМІ. За роки завідування клінікою інфекційних хвороб, а пізніше – однойменною кафедрою, І. Р. Брауде створив знану в Україні та поза її межами наукову школу, вихідці якої стали достойними продовжувачами традицій цієї школи: завідувачами кафедр у багатьох інших медичних навчальних закладах і керівниками в клініках країни.

В 1940 р. Ілля Рафаїлович захистив докторську дисертацію «Патологія і клініка черевного тифу з імунологічної точки зору». Серед основних наукових праць І. Р. Брауде – «Дизентерія гостра і хронічна» (1947), «Проблема дизентерії з точки зору клініко-епідеміологічної» (1948), «До диференційної діагностики гарячкових станів (грип і висипний тиф)» (1946), монографія «Поворотний тиф» (1946). Загальним питанням інфекційної патології були присвячені роботи І. Р. Брауде «Лікування інфекційних хвороб» (розділ у посібнику «Медичний довідник», 1946 р.), «Принципи класифікації інфекційних хвороб» (посібник для лікарів, 1949 р.).

За свою довгу професійну діяльність І. Р. Брауде підготував близько 500 лікарів та близько 20 наукових

Брауде І. Р. – завідувач кафедри інфекційних хвороб Харківського медичного інституту з 1932 по 1958 рр.

працівників і викладачів. Серед останніх – 14 кандидатів і доктор медичних наук.

За час завідування І. Р. Брауде велика увага приділялася вивченню клінічних особливостей перебігу інфекційних хвороб, підходам до ведення хворих і лікарської тактики тощо. Клінічні обходи, які проводив Ілля Рафаїлович, були взірцем високої клінічної майстерності для студентів, співробітників кафедри та лікарів клініки. І. Р. Брауде мав блискучий лекторський і ораторський талант, беззаперечний авторитет серед широкої аудиторії як у Харкові, так і в інших регіонах країни. Глибокі наукові знання й ерудиція, високі лікарські якості, особиста повага до співробітників незалежно від їх посади, поєднані з високою вимогою до виконання колегами професійних обов'язків, були притаманні І. Р. Брауде. Багато зусиль він доклав для становлення і розвитку інфекційної служби Харкова, завдяки чому в 1953 р. на базі інфекційних бараків 2-ої лікарні була створена інфекційна клінічна лікарня № 22, оснащення і умови перебування в якій були прогресивними для того часу.

Значний об'єм громадської роботи виконував І. Р. Брауде в Харкові та медичному інституті. Він був членом ЦК Медсанпраці, головою лікарської секції УРСР, членом Вченої ради Міністерства охорони здоров'я УРСР, членом правління Харківського медичного наукового товариства, заступником голови правління Українського товариства мікробіологів, інфекціоністів та епідеміологів, членом правління Всесоюзного товариства інфекціоністів.

Помер І. Р. Брауде 30 квітня 1958 р. у зв'язку з ускладненням у післяопераційний період.

З 1958 по 1963 рр. кафедрою інфекційних хвороб ХМІ завідував учень І. Р. Брауде, кандидат медичних наук, доцент **Григорій**

Фрідман Г. О. – завідувач кафедри інфекційних хвороб Харківського медичного інституту з 1958 по 1963 рр.

Олександрович Фрідман (роки життя 1896-1968). Працювати на кафедрі інфекційних хвороб він почав на посаді асистента з 1930 р. У 1937 р. Г. О. Фрідман захистив кандидатську дисертацію «Характеристика деяких клінічних проявів висипного тифу 1931-32 рр. за матеріалами клініки інфекційних хвороб 2-ї Радянської лікарні м. Харкова». У 1938 р. йому було присвоєно звання доцента. Результати його подальших наукових досліджень відоб-

ражені в працях «Поворотний тиф у дітей» (1946), «Висипний тиф у дітей», (1948) та ін.

Під час Другої світової війни Г. О. Фрідман служив начальником інфекційних відділень у госпіталях на Карельському, а потім – Білоруському фронтах. У післявоєнні роки Григорій Олександрович продовжив працювати доцентом, а з 1958 по 1963 рр. – завідувачем кафедри інфекційних хвороб ХМІ. Педагогічна діяльність була його покликанням і натхненням. За його нетривале завідування кафедрою викладання інфекційних хвороб студентам піднялося на новий, відповідний запитам того часу, рівень. Під керівництвом Г. О. Фрідмана було захищено 3 кандидатські дисертації: Григорія Митрофановича Парафейника «Порівняльна клінічна характеристика сальмонельозів і гострої дизентерії», 1963 р., Юрія Миколайовича Борзова «Застосування дизентерійної вакцини в комплексному лікуванні хворих на гостру дизентерію», 1964 р. та Юрія Олександровича Кричевського «Електрофоретичне дослідження білкових фракцій сироватки крові при деяких інфекційних хворобах (черевному тифі, висипному тифі, дизентерії)», 1963 р. Надалі всі дисертанти Григорія Олександровича продовжили працювати на кафедрі або в клініці інфекційних хвороб.

Наукові роботи Г. О. Фрідмана були присвячені переважно кишковим інфекціям, але також торкалися проблем малярії, висипного та поворотного тифів, у тому числі у дітей, а монографія у співавторстві з І. Р. Брауде – черевному тифу.

У 1963 р. у зв'язку з погіршенням стану здоров'я Г. О. Фрідман вимушено залишає посаду завідувача кафедри, продовжуючи ще деякий час виконувати обов'язки головного інфекціоніста м. Харкова. Не стало Григорія Олександровича у 1968 р.

З вересня 1964 р. завідувачем кафедри став доктор медичних наук, професор **Михайло Михайлович Лисковцев** (роки життя 1924-1983). Учасник бойових дій на полях битв Другої світової війни з 1943 р. У 1948 р. М. М. Лисковцев закінчив Саратовський медичний інститут. У 1951 р. він захистив кандидатську, а у 1963 р. – докторську дисертацію на тему «Клініка, діагностика, функціональна патологія і лікування кліщового рикетсіозу Сибі-

Лисковцев М. М. – завідувач кафедри інфекційних хвороб Харківського медичного інституту з 1964 по 1969 рр.

Колектив кафедри інфекційних хвороб Харківського медичного інституту з керівним складом 22-ої інфекційної лікарні м. Харкова, 1967 р.

ру» та став професором. З 1956 р. М. М. Лисковцев очолював кафедру інфекційних хвороб Новокузнецького інституту вдосконалення лікарів.

На час переходу на кафедру інфекційних хвороб ХМІ М. М. Лисковцев вже був відомим вченим. Його авторству належало понад 60 наукових праць, в тому числі монографія «Клішковий рикетсіоз» (1963). З перших днів завідування Михайло Михайлович проявив себе як спеціаліст високої кваліфікації і широкої ерудиції, здібний лектор і організатор. Він був надзвичайно пунктуальним і працездатним, однаково вимогливим як до себе, так і до інших. З його приходом на кафедру значно активізувалася науково-викладацька і лікувальна робота колективу.

За керівництва М. М. Лисковцева було захищено 4 кандидатські дисертації. За його сприяння з'являється нова медична апаратура, в лабораторії розробляються та впроваджуються нові біохімічні методи дослідження, вперше використовуються методи функціональної діагностики. Новаторські започаткування не обійшли і навчальний процес: практичні заняття будуються за принципом активної курації хворих і частково мають демонстраційний і семінарський характер. З метою під-

вищення рівня теоретичних і практичних знань студентів 6-го курсу почали проводитися науково-практичні та реферативні конференції.

З вересня 1969 р. кафедру інфекційних хвороб очолила канд. мед. наук, доцентка **Тамара Трохимівна Чорна** (роки життя 1920-2016). Народилася Т. Т. Чорна на Вінниччині. У 1938 р. вступила до Київського медичного інституту, який закінчила у м. Челябінськ в евакуації 1942 р., після чого була направлена в діючу армію військовим медиком. За роки війни Т. Т. Чорна врятувала життя численним пораненим, була відзначена багатьма бойовими нагородами.

Чорна Т. Т. – завідувачка кафедри інфекційних хвороб Харківського медичного інституту з 1969 по 1992 рр.

Після закінчення війни Т. Т. Чорна працювала епідеміологом, потім – головним лікарем районної санепідемстанції. В 1953 р. після закінчення клінічної ординату-

Колектив кафедри інфекційних хвороб ХМІ поблизу нового приміщення клінічної інфекційної лікарні № 22, 1980 р.

ри Київського медичного інституту її було призначено асистентом кафедри інфекційних хвороб цього ж інституту, де у 1956 р. вона захистила кандидатську дисертацію, присвячену імунодіагностиці черевного тифу в умовах антибіотикотерапії. У 1968 р. Т. Т. Чорна стає доцентом кафедри КМІ, а 1969 р. обирається на посаду завідувачки кафедри інфекційних хвороб ХМІ.

Докторська дисертація Т. Т. Чорної «Особливості клінічного перебігу інфекційних хвороб у хворих літнього і старечого віку» була успішно захищена в 1973 р. У 1976 р. Тамарі Трохимівні було присвоєне вчене звання професора.

З початком її завідування вступила до ладу оснащена за сучасними вимогами Харківська клінічна інфекційна лікарня, де кафедра інфекційних хвороб отримала окремі приміщення.

З приходом Т. Т. Чорної, на кафедрі запанувала атмосфера новаторства й експериментаторства, а тому багато започаткувань здобувають статус «вперше». Вперше в Україні було впроваджено новий перспективний напрямок лікування інфекційних хворих – лазерну терапію, яка за результатами багатьох наукових досліджень виявила високу ефективність й тривалий час використовувалася у клініці для лікування хворих на різні інфекційні хвороби.

Велика увага в той час приділялася вивченню тропічних інфекцій студентами-іноземцями. Вже у перший рік роботи Т. Т. Чорної на кафедрі була проведена перша наукова студентська конференція з тропічних інфекцій (1970 р.), яка надалі стає традиційною.

Перший Республіканський з'їзд інфекціоністів України був успішно проведений у Харкові в 1978 р. за активного сприяння очолюваного Т. Т. Чорною колективу кафедри інфекційних хвороб ХМІ.

На перших етапах завідування кафедрою Т. Т. Чорною наукові дослідження продовжують напрямом, розроблений проф. М. М. Лисковцевим, але поступово впроваджується і нове – функціональні та морфологічні дослідження й етіопатогенетичний напрямок лікування інфекційних хворих.

У рамках наукових досліджень на кафедрі активно вивчаються проблеми діагностики дизентерії, грипу, бешихи, дифтерії та багатьох інших інфекцій. Зростання інтересу до імунології сприяло тому, що на кафедрі і в клініці почали застосовувати сучасні імунологічні дослідження та методи діагностики.

У процесі наукового пошуку формуються основні напрямки наукової роботи кафедри. Професор Т. Т. Чорна і асистент М. І. Шутак вивчають клініко-морфологічні (за даними біопсії прямої та сигмоподібної кишок) особ-

Професор Т. Т. Чорна разом зі студентами ХМІ оглядає хвору під час практичного заняття, 1982 р.

ливості дизентерії. Для одержання біопсійного матеріалу використовується оригінальний атравматичний пристрій. Асистент В. М. Козько застосовує отримані результати морфологічного дослідження кишок як показники ефективності нового препарату евковану (продукт евкаліпту) у хворих на дизентерію; доцент Г. М. Парафейник впроваджує й адаптує імунофлюоресцентний метод для ранньої діагностики дизентерії; планується докторська дисертація доцента В. П. Бублій, в якій досліджуються біохімічні та імунологічні зміни у хворих на вірусні гепатити. Асистентка Н. О. Нікітіна вивчає цитоморфологічні зміни в циліндричному епітелії дихальних шляхів при грипі та ГРВІ. На кафедрі впроваджується діагностика цих захворювань спочатку за методом фарбування акридиновим оранжевим, а потім – сучасним на той час імунофлюоресцентним методом. З 1974 р. впроваджується новий напрямок лікування цих інфекційних хвороб – метод аерозольтерапії. Аспірант Аль-Шакарчі Х. Х. (Іран) захищає кандидатську дисертацію на тему «Вивчення терапевтичної ефективності деяких антибактерійних препаратів при лікуванні гострих пневмоній методом інгаляційного введення» (1979), асистент Н. О. Нікітіна вивчає ефективність аерозольтерапії комплексом препаратів патогенетичної дії у хворих на грип і ГРВІ. За ініціативи Т. Т. Чорної був відкритий кабінет для аерозольного лікування із застосуванням тепловологого й електроаерозолів. Одночасно впроваджуються функціональні методи обстеження – вивчення функції зовнішнього дихання і стану мікроциркуляторного русла за допомогою мікроскопії бульбарної кон'юнктиви.

Одночасно з науковою на кафедрі постійно удосконалювалася навчальна робота. Зокрема, було запроваджено метод проблемного читання теоретичного курсу інфектології. Курс лекцій та практичних занять

було оснащено сучасними технічними засобами ілюстрації матеріалу – слайдами, мікропрепаратами, таблицями, навчальними кінофільмами. Лекційний матеріал професор Т. Т. Чорна читала змістовно, емоційно, з практичними випадками з власного досвіду.

Під час практичних занять значна увага приділялася оволодінню студентами практичними навичками. Для покращення якості теоретичного контролю вводилися напівавтоматизовані методи. Широко використовувалося розв'язання ситуаційних задач. На практичних заняттях велика увага приділялася самостійній роботі студентів шляхом мікроскопії мікропрепаратів різних збудників інфекцій, ілюструвався метод імунофлюоресцентної діагностики грипу та ГРВІ, застосовувалися навчальні схеми «Графи логічної структури» для основних інфекційних захворювань.

Клінічна база лікарні використовувалася для наукової і навчальної роботи кафедри, які поєднувалися з наданням співробітниками лікувально-діагностичної допомоги.

Досягнення школи вчених-інфекціоністів, котру очолювала Тамара Трохимівна Чорна, викладені в більш ніж 200 наукових публікаціях і десятках патентів на винаходи та раціоналізаторських пропозиціях. Під її керівництвом було захищено 9 кандидатських дисертацій.

З 1992 р. на посаду завідувача кафедри було обрано канд. мед. наук, доцента **Володимира Миколайовича Козька**.

Народився Володимир Миколайович в 1943 р. на Далекому Сході в сім'ї військовослужбовця. У 1967-1973 рр. навчався на лікувальному факультеті ХМІ, у 1973-1974 рр. – у клінічній ординатурі на кафедрі інфекційних хвороб. З 1974 р. Володимир Миколайович працював асистентом, а згодом – доцентом кафедри. У 1987 р. ним захищено кандидатську дисертацію на тему «Клініко-імунологічні показники і стан слизової оболонки товстої кишки у хворих на гострі шигельози», а у 1996 р. – докторську дисертацію «Компенсаторно-адаптаційні механізми та можливості їх корекції у хворих на дизентерію різного віку». У 1997 р. В. М. Козьку присуджено вчене звання професора.

Під керівництвом В. М. Козька в науковій

Козько В. М. – завідувач кафедри інфекційних хвороб Харківського національного медичного університету з 1992 по 2019 рр.

роботі кафедри продовжувалося дослідження патогенетичного обґрунтування лікування інфекційних хвороб. Одночасно вівся активний пошук нових підходів і можливостей розвитку наукової і педагогічної роботи. Велика увага приділялася вивченню стану компенсаторних механізмів адаптації до інфекційного процесу та удосконаленню медикаментозних і немедикаментозних засобів у лікуванні хвороб, що викликаються бактеріями, вірусами та їх асоціаціями. З цією метою досліджувалися стан клітинних мембран, перекисне окиснення ліпідів, антиоксидантна система, показники ендотоксикозу, ферментного, ліпідного та мінерального обміну, метаболічних порушень, імунологічні та морфологічні показники у хворих на вірусні гепатити, респіраторні, кишкові та нейроінфекції, ВІЛ-інфекцію, герпесвірусні інфекції, у т. ч. офтальмогерпес, бартонельоз, ерліхіоз. Отримали подальший розвиток функціональні методи дослідження дихальних шляхів, капіляроскопічні та термографічні методи.

Під керівництвом В. М. Козька колектив кафедри плідно співпрацював із багатьма НДІ, фармацевтичними, науковими та навчальними закладами Харкова, України та зарубіжжя.

З 2010 по 2018 рр. на кафедрі успішно виконувалися держбюджетні НДР: «Комплексна система ранньої діагностики та моніторингу ВІЛ-інфекції», «Розробка системи моніторингу метаболічних порушень у хворих на ко-інфекцію ВІЛ/ХГС на тлі противірусної терапії», «Рання діагностика та моніторинг уражень центральної нервової системи у ВІЛ-інфікованих хворих».

Під керівництвом В. М. Козька було захищено 17 кандидатських та 3 докторські дисертації. Серед 4 докторів медичних наук, які тепер працюють на кафедрі, троє виконали свої роботи саме на кафедрі: професор Андрій Володимирович Бондаренко «Клініко-діагностична характеристика бартонельозу» (2012), професорка Катерина Володимирівна Юрко «Ко-інфекція ВІЛ/НСV: імуногенетичні та метаболічні показники на тлі противірусної терапії» (2016), професор Антон Васильович Сохань «Менінгіти та менінгоенцефаліти: рання діагностика уражень клітин ЦНС, оцінка стану гематоенцефалічного бар'єру та метаболічних розладів» (2019).

Значний науковий доробок професора В. М. Козька знайшов відображення більш ніж в 1000 написаних особисто та у співавторстві наукових і науково-методичних працях, серед яких монографія «Шигельоз» (2002 р.), близько 30 навчальних посібників і підручників – «Психологічні особливості та психічні порушення у хворих на СНІД» (2001), «Клінічна фармакологія» (2005), «Герпетична та герпесвірусна інфекція» (2015), «Внутрішньолікарняні інфекції та інфекційний контроль» (2020), «Інфекційні хвороби» (2012, 2019, 2022), «Невідкладна

інфектологія» (2023), «Соціально значущі та особливо небезпечні інфекційні хвороби» (2023), та багатьох інших. В. М. Козько є автором і співавтором 29 патентів на винаходи, членом редколегій та редакційних рад багатьох профільних журналів і наукових видань.

Під керівництвом Володимира Миколайовича кафедра неодноразово займала високі рейтингові місця в науково-педагогічній та посідала провідні позиції в лікувально-діагностичній й громадській діяльності університету.

Започаткована з 2016 р. за ініціативи професора В. М. Козька Всеукраїнська конференція «Мечниковські читання» стала традиційною і очікуваною подією серед науковців і лікарів. У 2009 р. кафедра мала за честь вперше в Україні провести Всеукраїнську студентську Олімпіаду з інфекційних хвороб.

Неперевершений талант та уміння В. М. Козька зрозуміло, цікаво та наочно подати лекційний і навчальний матеріал захоплювали тисячі студентів і сприяли формуванню клінічного мислення у багатьох поколінь лікарів. Своїми знаннями й досвідом він безкорисно продовжує ділитися зі здобувачами освіти і сьогодні.

Глибокі наукові знання й професійна компетентність дозволили професору В. М. Козьку протягом 1998-2007 рр. обіймати відповідальну посаду експерта ВАК України за профілем «Інфекційні хвороби».

Більшість науково-педагогічних працівників, які сьогодні працюють на кафедрі – це учні Володимира Миколайовича.

У цьому ювілейному для кафедри році колектив має приємну підставу для ще одного привітання, адже 18 березня 2023 р. відомому вченому-інфекціоністу, доктору медичних наук, професору Харківського національного медичного університету Володимиру Миколайовичу Козьку виповнилося 80 років. Із великим задоволенням долучаємося до численних щирих привітань і теплих побажань на адресу шановного ювіляра, нашого дорогого Вчителя!

Із серпня 2019 р. завідувати кафедрою стала докторка медичних наук, професорка **Катерина Володимирівна Юрко**. У своїй роботі вона спирається на багаторічні здобутки та історичні традиції кафедри і школи харківських інфекціоністів, привносячи в науково-педагогічну і лікувально-діагностичну роботу колективу сучасні світові надбання та досягнення. Під її керівництвом підготовлено та захищено 1 кандидатську дисертацію, виконуються 5 кандидатських і докторська дисертації.

К. В. Юрко бере активну участь у суспільному житті як університету, Харкова, так і країни. З квітня 2020 р. вона входить до складу провідних фахівців і є членом робочої групи експертів МОЗ щодо розробки протоколу «Надання медичної допомоги для лікування корона-

Юрко К. В. – завідувачка кафедри інфекційних хвороб Харківського національного медичного університету з 2019 р.

вірусної хвороби (COVID-19)», брала участь у розробці локального протоколу надання медичної допомоги хворим на COVID-19 в Харківській області та методичних рекомендацій для сімейних лікарів. З 26 лютого 2020 р. й по теперішній час є членом тимчасової обласної проти епідемічної комісії при Харківській обласній державній адміністрації з питань запобігання занесенню і поширенню випадків гострої респіраторної хвороби, спричиненої коро-

навірусом SARS-CoV-2. З 2020 р. вона є позаштатним експертом Національної служби здоров'я України за напрямом «Діагностика, лікування та супровід осіб із вірусом імунодефіциту людини».

За роки науково-дослідницької роботи К. В. Юрко надрукувала 579 наукових і науково-методичних праць, з них 3 монографії, 4 навчальні посібники, 17 навчально-методичних посібників, 10 патентів на винахід і 21 патент на корисну модель.

На сьогодні на кафедрі працює потужна наукова команда: 4 професори, 8 доцентів і 5 асистентів, серед яких 4 доктори медичних наук, 11 кандидатів медичних наук, виконується 2 кандидатські й одна докторська дисертації. Темою науково-дослідницької роботи, запланованої колективом кафедри у 2023 р., є «Удосконалення діагностики та лікування вірусних і бактерійних інфекцій, у тому числі COVID-19».

Спільно із закордонними партнерами колектив кафедри бере активну участь у проведенні міжнародних наукових досліджень щодо удосконалення діагностики та терапії ВІЛ/СНІДу, геморагічних гарячок та COVID-19. Зокрема кафедра співпрацює із Центром молекулярної кардіології Цюріхського університету у сфері дослідження COVID-19, із Інститутом мікробіології Бундесверу (Німеччина) в межах програми Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) в Україні з питань досліджень удосконалення методів діагностики хантавірусної інфекції.

Співробітники кафедри беруть участь у роботі міжнародних асоціацій, зокрема професор К. В. Юрко є членом Європейського Клінічного товариства ВІЛ (EACS), вона ж, а також професори А. В. Бондаренко та А. В. Сохань і доцент Д. В. Кацапов – членами в Open Medical Institute, American Austrian Foundation, Зальцбург, Австрія, доцент Бондар О. Є. – член Європейської Асоціації з Вивчення Печінки (EASL).

Колектив кафедри інфекційних хвороб Харківського національного медичного університету сьогодні.

З перших днів пандемії COVID-19 співробітники кафедри розділили тягар боротьби проти цієї інфекції з лікарями практичної ланки охорони здоров'я Харкова й області, надаючи лікувально-діагностичну і методично-консультативну допомогу у подоланні пандемії та її наслідків.

Співробітники кафедри попри складнощі військового стану здійснюють консультації та лікування хворих у відділеннях обласної клінічної інфекційної лікарні, в Харківській обласній клінічній лікарні, Обласному клінічному центрі урології та нефрології ім. В. І. Шаповала та інших лікувально-профілактичних закладах Харкова та області. Співробітники кафедри надають лікувальну та консультативну допомогу хворим на весь спектр інфекційної патології. На кафедрі застосовуються сучасні і впроваджуються нові способи і засоби лікування та діагностики: імуноферментний аналіз; молекулярно-генетичні дослідження (полімеразна ланцюгова реакція); генотипування геному HCV; дослідження імунного статусу; неінвазивна діагностика морфологічних змін печінки; дослідження ліпідного обміну і перекисного окислення ліпідів; імуногістохімічні дослідження; ультрасо-

нографія органів черевної порожнини; дистанційна термографія.

В умовах невиправданої військової агресії РФ колектив кафедри ні на мить не припиняє навчати майбутніх лікарів і виконувати наукові дослідження з актуальних проблем інфекційної патології.

Стоячи на рубіконі тривалістю в 100 років, колектив кафедри має сили і натхнення, відчуває піднесення й гордість за водночас непростий і тернистий, але необхідний і благородний шлях, пройдений не одним поколінням наших колег, починаючи з часів вже далекого від нас 1923 року й по сьогодні.

В ці знаменні дні ми з вдячністю згадуємо всіх співробітників, хто в різний час працював на кафедрі, невтомна і кропітка праця яких стала міцною основою наших майбутніх здобутків і перемог. Ми щиро дякуємо їм усім!

На цьому можна було б поставити крапку... Але ми ставимо три крапки, щиро сподіваючись на продовження самобутньої історії кафедри інфекційних хвороб Харківського національного медичного університету, якій виповнюється 100 років!

Література

1. Pertseva, Zh. M. (2021). Zinayida Mykolayivna Nesmelova. Encyclopedia of Modern Ukraine. *esu.com.ua*. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-73729>
2. Pertseva, Zh. M. (2004). Braude Ilyya Rafayilovych. Encyclopedia of Modern Ukraine. *esu.com.ua*. Retrieved from <https://esu.com.ua/article-37651>
3. Lisovyy, V. M., Kozko, V. M., Merkulova, N. F. (2013). Essays on the history of the Department of Infectious Diseases of Kharkiv National Medical University. Proceedings from: «Actual problems of parenteral

infections» – Scientific and practical conference with international participation, dedicated to the 90th anniversary of the Department of Infectious Diseases of the Kharkiv National Medical University. (pp. 3-21). Kharkiv [in Ukrainian].

4. Robak, I. Yu., Ilyin, V. H. (2018). *Kharkiv health care in the post-war Soviet period (1945–1991)*. Kharkiv: Collegium [in Ukrainian].

5. Repository of Kharkiv National Medical University. (n.d.). *repo.knmu.edu.ua*. Retrieved from <https://repo.knmu.edu.ua/>

HISTORY OF THE DEPARTMENT OF INFECTIOUS DISEASES OF KHARKIV NATIONAL MEDICAL UNIVERSITY IN EVENTS AND PERSONAL DATA. A LOOK THROUGH THE CENTURY (1923–2023)

V. A. Kapustnyk, K. V. Yurko, V. M. Kozko, N. F. Merkulova, H. I. Gradil, V. H. Tkachenko, H. O. Solomennyk, O. I. Mohylenets
Kharkiv National Medical University

SUMMARY. Today, the Department of Infectious Diseases of the Kharkiv National Medical University is celebrating its 100th anniversary!

The first mentions of teaching a special theoretical course on epidemic diseases date back to 1893-1898,

when teaching a course on infectious diseases became mandatory for students of all faculties.

In 1923, thanks to the initiative and personal efforts of Doctor of Medicine, Professor Zinayida Mykolayivna Nesmelova, the Department of Infectious Diseases and Special Epidemiology at the Kharkiv Medical Institute was organized on the basis of the 55-bed infectious disease department of the Kharkiv Military Hospital No. 4, which Zinayida Mykolayivna headed from the moment of its formation until 1931.

From 1932 to 1958, the Department of Infectious Diseases was headed by Doctor of Medical Sciences, Professor Ilyya Rafailovych Braude, from 1958 to 1963 – a student of I. R. Braude, Candidate of Medical

Sciences, Associate Professor Hryhoriy Oleksandrovych Fridman, from 1964 to 1969 – Doctor of Medical Sciences, Professor Mykhaylo Mykhaylovych Lyskovtsev, from 1969 to 1992 – Candidate of Medical Sciences, Associate Professor Tamara Trokhymivna Chorna, from 1992 to 2019 – Doctor of Medical Sciences, Professor Volodymyr Mykolayovych Kozko, and from 2019 – Doctor of Medical Sciences, Professor Kateryna Volodymyrivna Yurko.

Today, the department has a powerful scientific team: 4 professors, 8 associate professors and 5 assistants, including 4 doctors of medical sciences, 11 candidates of medical sciences, 2 candidate and one doctoral theses are being completed. On these significant days, the anniversaries gratefully remember all the employees who worked at the department at different times, whose tireless and painstaking work became a solid foundation for the future achievements and victories of the department.

Key words: department of infectious diseases, history of the department, Kharkiv National Medical University.

Відомості про авторів:

Капустник Валерій Андрійович – професор, д. мед. наук, заслужений працівник освіти України, ректор, Харківський національний медичний університет; e-mail: va.kapustnyk@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4543-8343>

Юрко Катерина Володимирівна – професорка, д. мед. наук, завідувачка кафедри інфекційних хвороб та фтизіатрії, Харківський національний медичний університет; e-mail: kv.yurko@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1226-5431>

Козько Володимир Миколайович – професор, д. мед. наук, професор кафедри дитячих інфекційних хвороб, Харківський національний медичний університет; e-mail: vm.kozko@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-3055>

Меркулова Ніна Федорівна – доцентка, канд. мед. наук, доцентка кафедри інфекційних хвороб та фтизіатрії, Харківський національний медичний університет; e-mail: nf.merkulova@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7009-7272>

Граділь Григорій Іванович – доцент, канд. мед. наук, доцент кафедри інфекційних хвороб та фтизіатрії, Харківський національний медичний університет; e-mail: hi.hradil@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5655-6188>

Ткаченко Віталій Григорович – канд. мед. наук, асистент кафедри інфекційних хвороб та фтизіатрії, Харківський національний медичний університет; e-mail: vh.tkachenko@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3551-1710>

Соломенник Ганна Олегівна – доцентка, канд. мед. наук, доцентка кафедри інфекційних хвороб та фтизіатрії, Харківський національний медичний університет; e-mail: ho.solomennyk@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4864-9947>

Могиленець Олена Іванівна – доцентка, канд. мед. наук, доцентка кафедри інфекційних хвороб та фтизіатрії, Харківський національний медичний університет; e-mail: oi.mohylenets@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6217-9729>

Information about the authors:

Kapustnyk V. A. – Professor, MD, Honored Educator of Ukraine, Rector, Kharkiv National Medical University; e-mail: va.kapustnyk@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4543-8343>

Yurko K. V. – Professor, MD, Head of the Department of Infectious Diseases and Phthiology, Kharkiv National Medical University; e-mail: kv.yurko@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1226-5431>

Kozko V. M. – Professor, MD, Professor of the Department of Children Infectious Diseases, Kharkiv National Medical University; e-mail: vm.kozko@knmu.edu.ua;

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4453-3055>

Merkulova N. F. – Associate Professor, PhD, Associate Professor of the Department of Infectious Diseases and Phthiology, Kharkiv National Medical University; e-mail: nf.merkulova@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7009-7272>

Gradil H. I. – Associate Professor, PhD, Associate Professor of the Department of Infectious Diseases and Phthiology, Kharkiv National Medical University; e-mail: hi.hradil@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5655-6188>

Tkachenko V. H. – PhD, Assistant of the Department of Infectious Diseases and Phthiology, Kharkiv National Medical University; e-mail: vh.tkachenko@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-3551-1710>

Solomennyk H. O. – Associate Professor, PhD, Associate Professor of the Department of Infectious Diseases and Phthiology, Kharkiv National Medical University; e-mail: ho.solomennyk@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4864-9947>

Mohylenets O. I. – Associate Professor, PhD, Associate Professor of the Department of Infectious Diseases and Phthiology, Kharkiv National Medical University; e-mail: oi.mohylenets@knmu.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6217-9729>

Конфлікт інтересів: немає.

Authors have no conflict of interest to declare.

Отримано 24.07.2023 р.